Muistio

Talous ja tutkimus
Sami Pakarinen

30.9.2024

HE 109/2024 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle

1 Valtion talousarvio vuodelle 2025

1.1 Yleistä

Euroopalla on eksistentiaalinen haaste. Haaste edellyttää Euroopalta radikaalia muutosta. Näin todetaan Mario Draghin tuoreessa EU:n kilpailukykyä käsittelevässä raportissa. Kuka on radikaalin muutoksen tarpeessa? Onko maa, jonka talous ei ole kasvanut 17 vuoteen ja velkasuhde kasvaa nopeinta tahtia EU-maista, radikaalin muutoksen tarpeessa?

1.2 Talouden kuva

Suomen talouden odotetaan kääntyvän kasvuun vuonna 2025. EK pitää budjetin pohjalla olevaa valtionvarainministeriön syksyn talousennustetta perusteltuna, mutta yhtyy mahdolliseen epävarmuuteen etenkin investointikehityksen suhteen. Kuluvan vuoden kasvulukemat voivat siis tarkentua yhä huonommaksi, mutta vastaavasti vuoden 2025 kasvulukemat tällöin vahvistuisivat.

EK:n mielestä kasvun vahvistuminen olisi äärimmäisen tärkeää, sillä takana on jo 17 vuotta paikallaan polkemista. Kasvukäänteen siirtyminen ennakoitua myöhemmäksi vaikeuttaisi entisestään julkisen talouden tervehdyttämistä.

1.3 Finanssipolitiikan linja

Suomen julkinen talous on ollut hyvin alijäämäinen jo pitkään. Kasvaneet alijäämät ovat kumuloituneet velkaan ja velkasuhde on yhä pitkällä aikavälillä kestämättömällä uralla. Hallitus on tehnyt varsin lyhyessä ajassa 9 mrd. euron edestä päätöksiä julkisen talouden vahvistamiseksi. **EK pitää tätä kokonaisuutta ja ripeää toimintaa tilanteen korjaamiseksi hyvin myönteisenä.** Mikäli kaikki toimet toteutuvat täysimääräisinä, velkasuhde voisi vakiintua hetkellisesti vaalikauden lopulla. Selvää kuitenkin on, että velkasuhteen kääntäminen laskuun kohti muita Pohjoismaita vaatii seuraavaltakin hallituksen merkittäviä sopeutustoimia, jotka ovat myös kasvua tukevia. EK pitää hyvin kannatettavana, että hallitus hakee tarvittaessa lisää sopeutustoimia, mikäli hallitus on jäämässä jälkeen nykyisestä sopeutuskokonaisuudesta.

Suhdannemielessä hallituksen uudistukset auttavat Suomen kasvukäänteessä, sillä ensi vuonna talous kasvaa VM:n ennusteen mukaan pidemmän aikavälin keskimääräistä kasvua nopeammin. Sopeutustoimien ajoituksen suhteen ei voida enää tehdä entiseen tapaan harkintaa, sillä mittavia alijäämiä on pienennettäviä nopeasti.

Vuonna 2025 julkinen talous on kuitenkin edelleen merkittävästi alijäämäinen, vaikkakin alijäämä pienentymässä -3,2 prosenttiin tämän vuoden -3,7 prosentista. Tätä

merkittävää alijäämää selittävät mm. hävittäjähankinnat, hyvinvointialueiden menot (jälkikäteistarkastus sekä indeksikorotukset) sekä kasvaneet korkomenot.

Finanssipolitiikan linja on rakenteellisen alijäämän mittareilla ensi vuonna vähän elvyttävä, josta se alkaa kiristyä vaalikauden loppua kohti. Mittareihin liittyy epävarmuuksia, mutta yleisellä tasolla finanssipolitiikan linja sopii yhteen ennustetun suhdannekuvan kanssa.

Hallituksen viime keväänä päättämät toimet ovat vahvistamassa julkista taloutta noin 3 mrd. eurolla vuodesta 2025 alkaen. Toimet jakaantuvat suunnilleen puoliksi menoleikkausten ja veronkorotusten suhteen, kun dynaamiset vaikutukset otetaan huomioon.

EK pitää tärkeänä, että hallitus on sitoutunut valtiontalouden menoja koskevaan kehysmenettelyyn sekä vahvistamaan finanssipoliittisia sääntöjä tukemaan velkakestävyyttä. Näin varmistetaan pitkäjänteinen ja vastuullinen taloudenpito.

1.4 Verotus

Hallitusohjelman mukaan veropolitiikalla tavoitellaan mm. ostovoiman kohentumista, työnteon kannustimien parantumista ja talouskasvun edellytysten vahvistumista, eikä hallitus kiristä päätösperäisesti kokonaisveroastetta. EK pitää näitä tavoitteita erittäin kannatettavina.

Ensi vuoden budjetti sisältää kasvua hidastavia veropoliittisia toimia. EK pitää näitä päätöksiä valitettavina, mutta ymmärtää niiden merkityksen osana mittavaa talouden sopeuttamiskokonaisuutta. Erityisesti välillinen verotus on kiristynyt ja kiristyy jatkossakin. Yleinen arvolisäverokanta nousi 24 prosentista 25,5 prosenttiin jo 1.9.2024 alkaen. Vuoden 2025 alusta nousevat 10 % arvonlisäverokannan tuotteet pl. sanoma- ja aikakauslehdet ja yleisradiotoiminta 14 % verokantaan.

Lisäksi ensi vuonna ollaan korottamassa makeisten arvonlisäveroa 14 % kannasta perusverokantaan eli 25,5 prosenttiin. Korotus olisi tulossa voimaan 1.6.2025. **EK:n mielestä päätös johtaa vaikeisiin rajanvetoihin ja tulkintakysymyksiin.** Myös verotuksen ennakoitavuuden kannalta on kyseenalaista siirtää osa elintarvikkeista yleiseen arvonlisäverokantaan, sillä yritysten on jatkossa otettava huomioon riski, että samaa menettelytapaa voitaisiin myöhempinä vuosina soveltaa myös yhä uusiin tuoteryhmiin. Samalla kasvaa yritysten hallinnollinen taakka. Veron vaikutukset kansanterveyteen jäänevät myös pienehköiksi, joten kyse on ensisijaisesti fiskaalisesta verosta. Arvonlisäperusteisuus myös muuttaa kulutuskysyntää todennäköisesti kohti halvempia tuotteita, sillä

korkeamman jalostusarvon tuotteisiin veronkorotus vaikuttaa euromääräisesti enemmän.

Hallitus piti työn verotuksen muuten ennallaan, mutta tuloveroasteikon kahden ylimmän portaan tulorajaa ei nosteta vuonna 2025. EK näkee tämän ratkaisun kielteisenä, koska Suomen työn verotus on Euroopan kireimpiä. Samaan aikaan on tullut entistä enemmän tutkimusnäyttöä esimerkiksi Ruotsista, joka osoittaa ylimpien marginaaliveroasteiden keventämisen parhaimmillaan jopa vahvistavan julkista taloutta**. Osaajien kannustimet ovat myös olennaisessa roolissa, kun panostamme Suomessa TKI-menoihin ja haluamme saada näistä panostuksista mahdollisimman paljon irti.** Onneksi nyt linjattu päätös on vaikutuksiltaan pienehkö, koska se koskee vain yhtä vuotta.

Kotitalousvähennystä ollaan leikkaamassa ensi vuonna tuntuvasti. Erityisesti heikennys kohdistuu hoivapalveluihin määräaikaisen kotitalousvähennyksen korotuksen päättyessä samanaikaisesti esitetyn kiristyksen kanssa. EK pitää tätä päätöstä kielteisenä, sillä kotitalousvähennyksen leikkaaminen vaikuttaa heikentävästi pk-yrityksiin todennäköisesti useilla toimialoilla (mm. korjausrakentaminen, kiinteistöala, hoivapalvelut, rauta- ja tukkukaupat).

EK katsoo, että kiinteistöverotuksen epäonnistunut arvostamisuudistus tulee palauttaa valmisteluun eikä sitä voida edistää ennen isoja muutoksia. Uudistus ei korjaa nykytilan ongelmia, vaan pahentaa niitä ja aiheuttaa vielä uusia ongelmia. Uudistuksella ei ole tarkoitus kasvattaa veron tuottoa, vaan säilyttää se ennallaan kuntakohtaisesti, mutta jakaa verorasitusta kiinteistönomistajien kesken uudelleen. Tämä johtaa väistämättä uudistuksessa kohtuuttomiin korotuksiin, vaikka veron tuoton lisäämistä ei edes tavoitella. Tanskassa vastaava uudistus oli katastrofi, jota ei vieläkään ole saatu korjattua. Uudistus osuu myös rakennusalan kannalta suhdannepoliittisesti väärään hetkeen.

1.5 Kasvutoimet

EK pitää tärkeänä, että sopeuttamisen rinnalla haetaan toimia, joilla kasvua voidaan vauhdittaa. Hallitus päätti viime keväänä kasvua vauhdittavista toimista TKI-panostusten, investointiverohyvityksen ja Tesi-konsernin pääomittamisen muodossa. Hallituksen valmistelema investointiverohyvitys on näillä näkymin tulossa voimaan 1.1.2025. **EK pitää tätä investointiverohyvitystä erittäin tärkeänä investointien vauhdittamiseksi.** Investointisuunnitelmia on runsaasti, ja näiden toteuttamiseksi investointiverohyvitys tulee tärkeään saumaan. Päätös kantaverkon vahvistamisesta tukee myös investointien houkuttelua, jota EK pitää myönteisenä asiana.

Vastaavasti päätetty TKI-rahoituskokonaisuus on hyvä ja vastaa elinkeinoelämän tarpeita. EK:n mielestä päätökset tukevat yritysten innovaatiotoimintaa,

parantavat toimintaympäristön ennakoitavuutta ja mahdollistavat yhteistyön tutkimuksen kanssa. Jotta panostuksella haetut myönteiset talousvaikutukset toteutuvat, **on huolehdittava, että T&K-toimintaa harjoittavien yritysten määrä nousee merkittävästi eli sen piiriin tulee laajalti uusia pk-yrityksiä**. Tämä edellyttää kanavoitavan lisärahan lisäksi toiminnan uudistamista T&K-varoja kanavoivilta toimijoilta, missä huomiota on kiinnitettävä aiempaa enemmän tuottavuuden kasvattamiseen ja aineettoman pääomakannan vahvistamiseen. EK pitää erittäin valitettavana, että T&K-panostusten rinnalla BF:n innovaatioiden, kaupallistamisen ja kansainvälistymisen valtuudet heikkenevät. Muita kasvun kannalta haitallisia, mutta euromääräisesti pieniä leikkauksia ovat mm. BF:n toimintamenoihin, matkailun edistämiseen ja kansainvälisiin kauppakamareihin kohdentuvat toimet, joille olisi ollut suotavaa löytää vaihtoehtoisia kohdennustapoja.

Vienninedistämisen osalta talousarvion pöytäkirjamerkinnöissä sitoudutaan turvaamaan sen riittävät resurssit. Kirjaus on tärkeä. Suomen tulisi rakentaa näkymä vienninedistämisen resurssien kehittämiseksi kohti verrokkimaiden tasoa.

Liikenneinfran kehittäminen on elinkeinoelämän kannalta keskeinen kasvutoimi. Hallitusohjelman mukaan valtion omaisuuden myyntituloja kohdennettaisiin liikenneinfraan 3 mrd. euroa hallituskaudella. Ensi vuodelle sekä perusväylänpitoon että kehittämiseen ollaan lisäämässä rahoitusta, mutta koko investointiohjelman rahoituksen aikataulu on yhä epäselvä.

Selvää kuitenkin on, että Suomi tarvitsee vielä lisää kasvutoimia. **EK pitää erittäin hyvänä, että hallitus on etsimässä lisää keinoja kasvun vauhdittamiseksi ensi kevään puoliväliriiheen mennessä.**

1.6 Pitkän aikavälin näkymä

Suomen pitkän aikavälin velkaantumiskehityksen kannalta on nähtävissä myös optimismia, vaikkakin julkisen taloudenpidon suhteen eletään veitsenterällä. Nettomaahanmuuton kasvu on pysynyt yhä varsin merkittävällä tasolla. Iso osa nettomaahanmuutosta tulee työperäisesti, erityisesti Aasiasta. Vuonna 2023 Aasiasta maahanmuuttaneiden osuus oli noin kolmannes. Näin ollen voidaan olettaa, että nettomaahanmuuton taso pysyy ennustettua korkeammalla tasolla myös tulevaisuudessa. Tämä pienentää kestävyysvajetta.

Talous ja tutkimus
Sami Pakarinen

30.9.2024

Toiseksi, julkisen talouden perusjäämän pienentyminen pienentää myös kestävyysvajetta. Mikäli hallituksen yhdeksän miljardin kokonaisuus toteutuu täysimittaisesti, paranee perusjäämän kehitys ennusteuraa enemmän.

Kolmanneksi, sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottavuuden paraneminen edes hieman auttaisi merkittävästi julkiseen talouteen kohdistuvaan paineeseen. Hallitusohjelmassa on tuottavuutta edesauttavia kirjauksia, joiden toimeenpanoa voisi EK:n mielestä vauhdittaa tilanteen helpottamiseksi.

Ottaen huomioon kolme edellä mainittua seikkaa, jäljelle jää kolme kysymystä:

1) Vahvistuuko kasvun käänne ja luottamus loppuvuoden 2024 aikana ja talous kasvaa ennakoidusti vuonna 2025?

2) Pystyykö hallitus päättämään kevään puoliväliriihessä lisätoimista, joilla vauhditetaan talouskasvun edellytyksiä pitkällä aikavälillä?

3) Jatkuuko merkittävä, kasvua tukeva sopeutuslinja myös vuoden 2027 eduskuntavaalien jälkeen, jolla Suomen velkasuhde käännetään laskuun Ruotsin ja Tanskaan suuntaan?

Mikäli kaikkiin kysymyksiin saadaan myönteinen vastaus, tulevat vuosikymmenet näyttävät Suomen talouden suhteen valoisammilta ja mahdollisuuksia avaavina. **Suomella on siis mahdollisuus olla esimerkki Draghin peräänkuuluttamasta radikaalista muutoksesta Euroopassa ja näyttää, kuinka uudistuminen tapahtuu käytännössä.**